

Abstrakt:

Holokaust je ťaživá téma. Je to pojem, za ktorým sa skrýva nepredstaviteľné utrpenie miliónov jednotlivých ľudí. Holokaust je však zároveň aj podnetnou témou, pretože jej štúdium nám osvetľuje skutočnosti o nás samých, z ktorých mnohé, paradoxne, duch dejinnej doby, v ktorej žijeme, zatemňuje. Je to aj morálne a politicky dôležitá téma, pretože nezabúdať na zlo je spôsobom jeho prevencie.

Cieľom mojej práce je analýza protizidovského (a stručne protirómskeho) práva platného na území Slovenska v rokoch 1938-1945, náčrt konsekvencií jeho aplikácie a zamyslenie sa nad vzťahom slovenských reštitučných právnych predpisov a slovenskej povojnovej reality. Ďalším jej cieľom je prezentácia myšlienky, že tragédia holokaustu nemala len príčiny, ktoré môžu byť charakterizované ako politické či ekonomické alebo snáď psychiatrického charakteru (ako býva problém nebezpečne zjednodušovaný), ale že významná časť komplexu udalostí, ktoré sa odohrali, je vysvetliteľná z pohľadu sociálnej psychológie.

Aby som skĺbil výskum (predovšetkým) v oblasti právnej histórie a sociálnej psychológie do koherentného celku, rozhodol som sa v práci použiť trestnoprávnu schému skutkovej podstaty trestného činu. Nebudem však lipnúť na doktrínálnych definíciách prvkov skutkovej podstaty a nebudem sa snažiť stoj čo stoj históriu holokaustu napasovať do trestnoprávnu praxou a náukou pripravených koľají. Zoberiem si z tohto dômyselného „vynálezu“,¹ ktorý umožňuje veľmi dobre a komplexne vystihnúť a analyzovať určité činy – od ich fyzického obrazu, cez otázku ich rozporu s pravidlami, až po psychický vzťah vykonávateľa k týmto činom – základné myšlienky, na ktorých je postavený. Zameriam sa na znaky skutkovej podstaty trestného činu, a to objekt trestného činu, objektívna stránka trestného činu, subjekt (páchatel) trestného činu, subjektívna stránka trestného činu a protiprávnosť. Moja práca pozostáva z piatich kapitol s analogickými názvami: Objekt holokaustu, Objektívna stránka holokaustu, Subjekt holokaustu, Subjektívna stránka holokaustu a Protiprávnosť – ideový základ reštitúcií.

Kapitola 1, Objekt holokaustu, predovšetkým obsahuje dlhý výpočet základných ľudských práv, ktoré boli holokaustom alebo v súvislosti s ním porušené.

Kapitola 2, Objektívna stránka holokaustu, je ďalej rozdelená na 2 podkapitoly. Prvá podkapitola obsahuje náčrt vývoja protizidovských opatrení naprieč Európou pod nacistickou kontrolou. Obsiahla druhá podkapitola je prvou z dvoch častí práce, ktoré tvoria jej jadro, a pokúšam sa v nej o analýzu vývoja protizidovskej normotvorby v autonómnej Slovenskej krajine a najmä vojnovej Slovenskej republike. Aplikácia týchto právnych predpisov či protiprávne postupy slovenských orgánov sú v mnohých prípadoch ilustrované citáciami z historických dokumentov alebo predostretím skutočných udalostí.

V kapitole 3, Subjekt holokaustu, sa snažím podať charakteristiku zložitého byrokratického systému, ktorý participoval na holokauste. Jej prvá podkapitola je zameraná na nemecký aparát, kým druhá podkapitola pojednáva o orgánoch slovenského štátu.

Kapitola 4, nazvaná Subjektívna stránka holokaustu, tvorí druhú veľkú časť celej práce. Je postavená na ideách niektorých veľkých mysliteľov 20. storočia a súčasnosti (Erich Fromm, Hannah Arendtová, Zygmunt Bauman a iní), z ktorých často čerpá sociálna psychológia – vedná disciplína, ktorá skúma, ako určitá situácia vplýva na myslenie, konanie a cítenie človeka. Mnou pridanú hodnotu predstavuje zhrnutie myšlienok obsiahnutých v niektorých relevantných prácach (pojem psychologické izolácie moderného človeka alebo problém racionálnej byrokracie a i.), identifikácia spojitostí medzi myšlienkami rôznych autorov a ilustrácia týchto myšlienok skutočnými udalosťami.

¹ Profesor Vojtěch Cepl na jednej zo svojich prednášok ponúkol zaujímavú myšlienku, aby sme sa na právne inštitúty pozerali ako na vynálezy.

V rámci kapitoly 5, Protiprávnosť – ideový základ reštitúcií, sa navyše pokúsim načrtnúť odpoveď na otázku, akým spôsobom sa slovenská spoločnosť po skončení druhej svetovej vojny vyrovnala (či nevyrovnala) s najmladšou a najtemnejšou epizódou histórie jej vzťahov k menšinám. Predovšetkým budem analyzovať obsah kľúčového reštitučného právneho predpisu platného na Slovensku a analýzu doplním o názory na jeho tvorbu a príklady reálneho priebehu reštitúcií.

Výskumom pri písaní tejto práce som dospel k niekoľkým záverom, ktoré môžu napomôcť osvetliť tragédiu holokaustu. Jedným z nich je, že objem protižidovského zákonodarstva na Slovensku v rokoch 1938-1945 nadobudol obrovských rozmerov, pretože ochota niektorých osôb poslúchnuť požiadavky zo strany nacistického Nemecka bola takmer bezpodmienečná. K hypertrofii protižidovského zákonodarstva prispeli aj iné faktory, a to predovšetkým obrovská cena majetku v rukách židovských obyvateľov. Ďalej existuje veľká skupina sociálno-psychologických fenoménov, ktoré umožnili holokaust; patria medzi ne konformita, autoritárstvo, dehumanizácia a iné.